

УДК 378. 147

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4\(4\)-670-683](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-670-683)

Толочко Світлана Вікторівна доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання, Національна академія педагогічних наук України, вул. М. Берлинського, 9, м. Київ, 04060, тел.:(044) 455-53-38, <https://orcid.org/0000-0002-9262-2311>

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА В СТРУКТУРІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація. У статті здійснено аналіз місця, ролі і значення екологічної культури в структурі полікультурної особистості здобувачів освіти. Визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема досліджено терміни «особистість», «культура», «полікультурна особистість», «полікультурне виховання», «полікультурна компетентність», «екологічна культура». Означено, що термін «полікультурна особистість» нами ототожнено з тією, яка володіє здатністю до ефективної комунікації, взаємодії та співпраці з представниками різних культур; відрізняється високим рівнем толерантності, емпатії, адаптивності, культурної чутливості та відкритості до нового досвіду. В умовах глобалізації та інтеркультурних контактів полікультурна особистість має змогу ефективно функціонувати в різних культурних контекстах, підтримуючи гармонійні стосунки та сприяючи взаєморозумінню між людьми. Доведено, що процес формування полікультурної особистості зазнавав впливу залежно від панівної в певному суспільстві парадигми, зокрема теорії міжкультурної компетенції D. Deardorff, моделі культурного інтелекту (CQ) P. Earley та S. Ang. Досліджено, що в процесі реалізації концепції сталого розвитку актуалізується екологічна культура, яка є складником у структурі полікультурної особистості здобувачів освіти. Визначено на основі здійсненого аналізу, що екологічна культура включає: екологічні знання як розуміння основних екологічних процесів, екосистемних взаємозв'язків і проблем довкілля; екологічні цінності, а саме: визнання важливості природи та екологічної стабільності, усвідомлення власної відповідальності за збереження навколишнього середовища; екологічні навички, тобто практичні вміння та дії, спрямовані на зменшення негативного впливу на природу, збереження ресурсів та підтримку екологічного балансу; екологічні практики, або конкретні дії та поведінка, що відображають екологічні знання та цінності в повсякденному житті.. Установлено, що робота з формування екологічної культури здобувачів освіти має поєднувати два

взаємопов'язані компоненти: 1) прийняття ними цінностей здорового способу життя (пропагандистський компонент); 2) засвоєння знань та набуття умінь і навичок, необхідних для самостійного виконання вимог і передачі знань здобувачам освіти в майбутній професійній діяльності (змістовий, інформаційний і практичний плани).

Ключові слова: культура, екологічна культура, полікультурна особистість, здобувач освіти, заклад освіти, виховання, Україна.

Tolochko Svitlana Viktorivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, chief researcher of the laboratory of extracurricular education Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine, St. M. Berlinsky, 9, Kyiv, 04060, tel.:(044) 455-53-38, <https://orcid.org/0000-0002-9262-2311>

ECOLOGICAL CULTURE IN THE STRUCTURE OF MULTICULTURAL PERSONALITY OF APPLICANTS FOR EDUCATION

Abstract. The article analyzes place, role and importance of ecological culture in the structure of multicultural personality of applicants for education. Conceptual and categorical apparatus of research is defined, in particular, the terms «personality,» «culture», «multicultural personality», «multicultural education», «multicultural competence», «ecological culture» are investigated. It is indicated that the term «multicultural personality» is identified with one that has the ability to effectively communicate, interact and cooperate with representatives of different cultures; characterized by a high level of tolerance, empathy, adaptability, cultural sensitivity and openness to new experiences. In the context of globalization and intercultural contacts, a multicultural personality is able to function effectively in different cultural contexts, maintaining harmonious relationships and promoting mutual understanding between people. It is proved that the process of formation of a multicultural personality was influenced depending on the prevailing paradigm in a certain society, in particular the theory of intercultural competence D. Deardorff, Models of Cultural Intelligence (CQ) P. Earley and S. Ang. It is investigated that in the process of realization of the concept of sustainable development the ecological culture, which is a component in the structure of multicultural personality of applicants for education, is actualized,. On the basis of the carried out analysis it is determined that ecological culture includes: ecological knowledge as understanding of basic ecological processes, ecosystem interconnections and environmental problems; environmental values, namely: recognition of nature and environmental stability importance, awareness of personal responsibility for environment preservation; environmental skills, that is, practical skills and actions aimed at reducing negative impact on nature,

conserving resources and maintaining environmental balance; environmental practices, or specific actions and behaviors that reflect environmental knowledge and values in everyday life. It is established that work on formation applicants' for education ecological culture should combine two interrelated components: 1) their acceptance of the values of a healthy lifestyle (propaganda component); 2) acquisition of knowledge and skills necessary for independent fulfillment of requirements and knowledge transformation to applicants for education in future professional activities (content, information and practical plans).

Keywords: culture, ecological culture, multicultural personality, applicant for education, educational establishment, education, Ukraine.

Постановка проблеми. У контексті глобалізації та взаємодії різних культур важливо забезпечити гармонійний розвиток особистості, яка здатна інтегрувати екологічні цінності й принципи сталого розвитку у своє повсякденне життя. Актуалізуються поняття екологічної культури, її значення в структурі полікультурної особистості та методи формування екологічної свідомості у здобувачів освіти.

Сучасна парадигма сталого розвитку екологічну культуру вважає важливою складовою формування сучасної полікультурної особистості здобувачів освіти.

Розвиток глобального й міжкультурного світогляду є процесом неперервної освіти, зреалізованої у формальній, неформальній та інформальній формах (коротко- й довгострокові навчальних програмах, стажуванні, нетворкінгах, хакатонах, воркшопах тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виховання полікультурної особистості здобувачів освіти стало об'єктом аналізу й вивчення низки закордонних та українських науковців. Вітчизняними вченими й дослідниками актуалізуються розвідки тезаурусу полікультурної освіти через аналіз проблеми формування у вітчизняному науковому дискурсі [2] та сутності поняття «полікультурність» як основоположного компонента в структурі міжкультурної комунікації [4]. Деталізується виховання полікультурної особистості у процесі вивчення іноземної мови (на прикладі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників) [5]. Досліджується полікультурне виховання школярів у Канаді [3] та теоретичний аспект полікультурної освіти майбутнього викладача закладу вищої освіти [6]. Проаналізовано актуальність та особливості формування екологічної культури здобувачів освіти в контексті сучасної освіти [18]. Закордонні вчені фокус наукового пошуку спрямовували на виявлення та оцінку міжкультурної компетентності як результату інтернаціоналізації студента [11]; досліджено перспективи полікультурної компетентності в соціальній роботі на основі практичних знань [15], культурний інтелект як

індивідуальні взаємодії між культурами [12]. Вивчено та виокремлено напрями виховання екологічної культури в здобувачів освіти, зокрема під час реалізації парадигми сталого розвитку [10, 16, 17, 19, 20].

Мета статті – здійснити аналіз місця, ролі і значення екологічної культури в структурі полікультурної особистості здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження засвідчив її розлоге вивчення, практичне засвоєння та застосування, широку інтерпретацію. Розпочнемо аналіз із тлумачення основного поняття – особистість. Звернемося до Українського педагогічного словника С. Гончаренка. Означена лексикографічна праця надає таку дефініцію поняттю «*особистість*» – «конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей; ...певне поєднання психічних (включаючи психофізіологічні і соціально-психологічні) властивостей: спрямованості (потреби, мотиви, інтереси, світогляд, переконання тощо), рис темпераменту й характеру, здібностей, особливостей психічних процесів (відчуття, сприймання, пам'яті, мислення, уяви, уваги, емоційно-вольової сфери); ... усунення протиріччя між технічною й гуманітарною культурою, подолання відчуження людини від політики та забезпечення її діяльного включення в нові соціально-економічні умови життя суспільства» [1, с. 243].

Хочемо зауважити, що, на думку колективу вчених на чолі з Н. Горбач, *культура* – це комплекс чотирьох основних елементів:

- концептів (знаходяться переважно в мові; завдяки їм можна організувати досвід людей);
- стосунків (вони не лише розрізняють певні частини світу за допомогою ідеологій, а й також покажуть, як ці компоненти пов'язані між собою: у просторі та часі, за значенням, на основі причинної зумовленості);
- цінностей (загальноприйняті переконання щодо цілей, до яких має прагнути людина. Вони складають основу моральних положень.
- правил і норм (ці елементи регулюють дії людей відповідно до цінностей певної культури [8, с.44].

Кожен із цих компонентів відіграє надзвичайно важливу роль у вихованні полікультурної особистості здобувачів освіти. Культура, як і будь-яке інше соціальне явище, виконує певні функції в суспільному житті, є комплексом суб'єктивних і об'єктивних, які обов'язково повинні бути засвоєні в процесі кроскультурного виховання і використані в повсякденній орієнтації. Найважливішою функцією культури вважається те, що вона є способом, яким суспільства вирішують глобальні проблеми в контексті сучасних освітніх явищ: відкритої освіти та цифровізації [18].

Аналіз праць українських науковців та дослідників щодо сутності та змісту поняття «*полікультурна особистість*» уможливив укладання таблиці з репрезентованими його дефініціями (таблиця 1).

Таблиця 1.

Контент-аналіз тлумачення терміна «полікультурна особистість»

Автори-дослідники	Визначення поняття
Л.Кругленко [2, с. 240]	особистість із системою освітніх принципів та цінностей (толерантністю, плюралізмом, рівністю прав та можливостей тощо).
І. Омелянчук [4]	особистість, що володіє уміннями та навичками успішної взаємодії з представниками іншої держави та культури, осмислення картин світу іншої соціокультури, готовність до вирішення конфліктів, що виникають у процесі спілкування, позитивне ставлення до мови, що вивчається, та її носіїв.
Т. Сніца [5, с. 143]	сформованість ... уявлення про різносторонні процеси культурного обміну, багатогранність культури кожного окремого народу, розвиток здатності до міжкультурної взаємодії, емпатії, толерантності, залагоджувати або попереджати конфлікти, що можуть виникати у ситуаціях культурних перетинань.
Л. Султанова [6, с.312]	(авт. людина культури) – це особливий тип особистості..., яка усвідомлює себе носієм культури (тобто здатна до самовизначення у соціокультурному просторі); людина толерантна до інших культур (або іншими словами – відкрита до сприйняття інших культур) ...людина, здатна до взаємодії з різними представниками культур в межах навчально-виховного (освітнього) процесу
Є. Чорний [9, с. 103]	особистість, котра: а) вкорінена у власній культурі, усвідомлює, переживає і приймає свою культурна приналежність; б) не замкнена тільки на власній культурі, а цілком компетентна у спілкуванні та взаємодії із представниками інших культур, орієнтована на конструктивну міжкультурну співпрацю; в) визнає, осмислює, позитивно сприймає розмаїття світу, суспільства, людей та їхні особливості – расові, етнічні, національні, гендерні, мовні, вікові, інтелектуальні, особистісні, які виявляються у різних потребах, ідеологіях, мотивах, цілях, у повсякденній поведінці і діяльності.

Джерело: створено автором

Дефінітивний аналіз поняття «полікультурна особистість», здійснений українськими науковцями, уможлиблює його трактування як такої, котра:

- володіє системою освітніх принципів і цінностей;
- репрезентує уміння та навичка успішної взаємодії, осмислення картин світу іншої соціокультури, готовність до вирішення конфліктів;
- має уявлення про різносторонні процеси культурного обміну, багатогранністю культури кожного окремого народу тощо;
- усвідомлює себе носієм культури, толерантна до інших культур, здатна до взаємодії з різними представниками культур;

– вкорінена у власній культурі, компетентна у спілкуванні та взаємодії із представниками інших культур, визнає, осмислює, позитивно сприймає розмаїття світу, суспільства, людей та їхні особливості.

Спільним для вищеназваних тлумачень є усвідомлення різноманітності міжнародних культур, принципів, поглядів і цінностей; знання, уміння й навички щодо дотримання культурних норм і традицій інших соціумів; співпраці з людьми з різних мовних і культурних середовищ тощо.

Полікультурна особистість є «продуктом» *полікультурного виховання*, яке «можна сформулювати, як передача молодому поколінню соціального досвіду, багатств культури ... народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду, формування національної самосвідомості, яка є складовою національної ідентичності, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей і таланту» [3, с. 88].

Як наголошується у світовій науковій літературі, мінливий характер культур ускладнює дослідження ще одного актуального в контексті дослідження феномену – *полікультурної компетентності*. Тому для вивчення цього складного й концептуально дифузного поняття дослідники стали застосовувати різноманітні підходи, причому зміст цього феномену не обмежується тільки обізнаністю й культурною толерантністю людини, що спостерігалось у ранніх концепціях полікультурної компетентності. Отже, нині пріоритетними стають ті концепції, які ґрунтуються на визнанні ідеї про прояв *полікультурної компетентності* особистості насамперед в її ставленні і практичній поведінці та передбачають демонстрацію людиною визнання й толерантну оцінку культурних відмінностей інших народів, а також шанобливе пристосування до них на тлі усвідомлення особою власної культурної ідентичності й відсутності упередженості щодо інших культурних груп [15].

Тож *полікультурна особистість* – це та, яка володіє здатністю до ефективною комунікації, взаємодії та співпраці з представниками різних культур; відрізняється високим рівнем толерантності, емпатії, адаптивності, культурної чутливості та відкритості до нового досвіду. В умовах глобалізації та інтеркультурних контактів полікультурна особистість має змогу ефективно функціонувати в різних культурних контекстах, підтримуючи гармонійні стосунки та сприяючи взаєморозумінню між людьми.

Розкриємо характеристики полікультурної особистості, до яких нами віднесено:

– *культурну чутливість* як здатність розуміти та поважати культурні відмінності, враховуючи різні цінності, норми та традиції;

- *толерантність*, тобто відсутність упереджень і стереотипів щодо інших культур, готовність приймати різноманіття як норму;
- *емпатію*, або здатність співпереживати та розуміти емоції й почуття людей з інших культур;
- *адаптивність* як здатність швидко пристосовуватися до нових культурних умов та ситуацій;
- *міжкультурну комунікацію*, тобто вміння ефективно спілкуватися з представниками різних культур, використовуючи вербальні та невербальні засоби комунікації;
- *культурне самопізнання*, або усвідомлення власної культурної ідентичності та розуміння свого місця в полікультурному світі.

У сучасному глобалізованому світі, де кордони між країнами стають дедалі менш значущими, значення полікультурної особистості безупинно зростає.

Полікультурна особистість відіграє велику роль в успішному співіснуванні різних культур, оскільки сприяє побудові мостів між культурами, допомагаючи уникати конфліктів і непорозумінь. У зв'язку із цим полікультурні особистості є цінними кадрами для міжнародних компаній та організацій, тому що забезпечують ефективну взаємодію в мультикультурних колективах та розширення бізнесу на міжнародні ринки.

Полікультурна особистість здатна сприяти соціальній інтеграції мігрантів та етнічних меншин, створюючи умови для гармонійного співіснування різних груп населення в одній країні. В освітньому процесі полікультурні особистості спроможні збагачувати навчальне середовище, сприяючи обмінові знаннями й досвідом між представниками різних культур.

Процес формування полікультурної особистості зазнавав впливу панівної в певному суспільстві парадигми. Зупинимося на основних.

Теорія міжкультурної компетенції [11]

D. Deardorff запропонувала модель міжкультурної компетенції, яка складається з окремих компонентів, до яких вченою віднесено:

1. **Ставлення** (відкритість, повага та цікавість до інших культур).
2. **Знання** (розуміння культурних відмінностей включно зі знаннями про культурні норми, цінності та практики).
3. **Уміння** (міжкультурні комунікативні навички, зокрема здатність до ефективної вербальної й невербальної комунікації).
4. **Діяльність** (здатність застосовувати знання та уміння на практиці для ефективної взаємодії з представниками інших культур).

Модель культурного інтелекту [12]

Культурний інтелект (CQ) – це здатність до адаптації та ефективної взаємодії з представниками різних культур. Модель CQ науковців P. Earley та S. Ang складається з чотирьох компонентів:

1. *Мотиваційного CQ* (бажання та мотивація взаємодіяти з іншими культурами).
2. *Когнітивного CQ* (знання про культурні відмінності та розуміння культурних контекстів).
3. *Метакогнітивного CQ* (усвідомлення власних культурних установок і здатність регулювати свою поведінку відповідно до культурного контексту).
4. *Поведінкового C* (здатність до ефективної вербальної та невербальної комунікації з представниками інших культур).

Вивчення закордонного досвіду формування полікультурної особистості уможливорює виокремлення методів означеного процесу. Результативним є проведення інтеркультурних тренінгів і семінарів з міжкультурної комунікації та толерантності для здобувачів освіти. Організація програм обміну та стажувань дозволяє здобувачам освіти знайомитися з іншими культурами на практиці. Широкого використання набувають мультимедійні ресурси та інтерактивні методи навчання для ознайомлення здобувачів освіти з культурним різноманіттям. Інтенсифікується участь у міжнародних проєктах та ініціативах, які сприяють міжкультурному обміну й співпраці. У зв'язку з вищезначеним актуалізується вивчення іноземних мов як засобу ознайомлення з іншими культурами та розширення світогляду.

У процесі реалізації концепції сталого розвитку актуалізується екологічна культура, яка є складником у структурі полікультурної особистості здобувачів освіти. та визначається як система знань, цінностей, навичок і практик, спрямованих на гармонізацію відносин людини з природою та збереження природного середовища для майбутніх поколінь [19].

Екологічна культура, на нашу думку, включає:

- *екологічні знання* як розуміння основних екологічних процесів, екосистемних взаємозв'язків і проблем довкілля;
- *екологічні цінності*, а саме: визнання важливості природи та екологічної стабільності, усвідомлення власної відповідальності за збереження навколишнього середовища;
- *екологічні навички*, тобто практичні вміння та дії, спрямовані на зменшення негативного впливу на природу, збереження ресурсів та підтримку екологічного балансу;
- *екологічні практики*, або конкретні дії та поведінка, що відображають екологічні знання та цінності в повсякденному житті.

Як зазначалося нами раніше, полікультурна особистість характеризується здатністю до адаптації, взаємодії та співпраці з представниками

різних культур, з повагою до їхніх традицій, цінностей та особливостей. Формування екологічної культури в структурі полікультурної особистості здобувачів освіти є ключовим аспектом для досягнення гармонійного співіснування в глобалізованому світі. Це сприяє формуванню глобальної свідомості та відповідального ставлення до природного середовища.

Наведемо теоретичні підходи до формування екологічної культури через виокремлення основних наукових теорій.

Теорія екологічного розвитку [10]

У. Бронфенбреннер розробив теорію екологічного розвитку, яка підкреслює вплив різних рівнів середовища на розвиток особистості. Ця теорія виділяє п'ять основних систем, які впливають на особистість: мікросистема, мезосистема, екзосистема, макросистема та хронсистема. У контексті формування екологічної культури, ці системи можуть бути адаптовані таким чином:

1. Мікросистема, тобто безпосереднє оточення здобувачів освіти включно із сім'єю, закладами освіти та друзями, які можуть впливати на формування екологічних звичок і цінностей.

2. Мезосистема як взаємодія між різними мікросистемами, такими як співпраця між закладом освіти та сім'єю у вихованні екологічної свідомості.

3. Екзосистема, або ширші соціальні контексти, які не включають безпосередню участь здобувачів освіти, але впливають на їхній розвиток, такі як політика й економіка.

4. Макросистема, зреалізована в культурних цінностях, традиціях та нормах, які визначають екологічну свідомість і поведінку.

5. Хронсистема в ролі часових змін, які впливають на розвиток екологічної культури, такі як екологічні кризи та зміни в політиці.

Теорія морального розвитку [14]

Л. Колберг запропонував теорію морального розвитку, яка розглядає етапи формування моральної свідомості. Ця теорія може бути застосована до розвитку екологічної культури, де здобувачі освіти проходять через етапи:

1) *допередконвенційний рівень* (екологічна поведінка мотивується уникненням покарання або отриманням винагороди);

2) *конвенційний рівень* (екологічна свідомість формується на основі соціальних норм та очікувань);

3) *постконвенційний рівень* (екологічна культура стає результатом усвідомлення глобальних цінностей та принципів сталого розвитку).

Теорія множинного інтелекту [13]

Г. Гарднер запропонував теорію множинного інтелекту, яка виділяє різні типи інтелекту, зокрема й природничий інтелект. Розвиток природничого інтелекту сприяє формуванню екологічної культури, оскільки

здобувачі освіти можуть краще розуміти природні процеси та їхній вплив на навколишнє середовище.

До методів формування екологічної культури науковцями віднесено інтерактивні методи навчання, які сприяють активному залученню здобувачів освіти до процесу навчання, розвиваючи їхні екологічні знання та навички. Це може бути проектна діяльність (здобувачі освіти розробляють та реалізують екологічні проекти, такі як озеленення території або створення системи роздільного збору сміття).

Під час проведення екскурсій і польових досліджень здобувачі освіти відвідують природні об'єкти, беруть участь у дослідженнях екосистем та оцінюють вплив людської діяльності на природу. Проведення дискусій і дебатів забезпечують обговорення екологічних проблем і пошук рішень, що сприяє розвитку критичного мислення й екологічної свідомості.

Виховні програми, спрямовані на розвиток екологічної культури, можуть включати:

1. *Курси з екологічної етики.* Вивчення моральних аспектів ставлення до природи та відповідальності за збереження навколишнього середовища.
2. *Екологічні табори та клуби.* Організація літніх таборів та клубів, де здобувачі освіти можуть навчатися екологічних навичок та брати участь у практичних заходах.
3. *Екологічні акції й заходи.* Проведення екологічних акцій, таких як прибирання території, висадка дерев та участь у міжнародних екологічних ініціативах.

Використання сучасних технологій може сприяти ефективнішому навчанню екологічним аспектам. Доцільним визначено використання віртуальних лабораторій для моделювання екологічних процесів та експериментів. Важливо забезпечити доступ до онлайн-курсів, відеолекцій та інтерактивних ресурсів з екології. Результативним є також використання соціальних мереж і платформ для обговорення екологічних тем та обміну досвідом.

Закордонними науковцями репрезентовано ефективний світовий досвід формування екологічної культури як складника полікультурної особистості здобувачів освіти. Наведемо найкращі практики.

Екологічна освіта в школах Швеції. У Швеції екологічна освіта є невід'ємною частиною шкільної програми. Оскільки освіта для сталого розвитку (ОСР) є визначеною метою ООН та невід'ємною частиною сучасних навчальних програм, здобувачі освіти беруть участь у численних екологічних проектах, вивчають екологічні науки та активно залучаються до екологічних ініціатив. Домінуючою категорією стали «приклади сталої особистої поведінки», що сприяє їхньому полікультурному вихованню [17].

Програма «Екологічний слід» у Великобританії. Ця програма спрямована на зменшення екологічного «сліду» шкіл від їхньої діяльності та сприяє розвитку екологічної культури серед учнів. Вона включає заходи з енергоефективності, зменшення відходів та заощадження водних ресурсів. Досліджуючи дії в реальному часі, взаємодію та інтерпретацію окремих здобувачів освіти в різних ситуаціях навколишнього середовища, продемонстровано, як уявлення про їхній досвід означеної діяльності можуть стати потужними вказівками для майбутньої практики, політики й досліджень, зокрема й вихованню полікультурної особистості [16].

Проект «Зелені школи» в Китаї. «Зелені» школи, які все більше поширюються по всьому світу, поєднуючи природний дизайн, ресурсозберігаючу інфраструктуру та практичне навчання екологічному способу життя, поступово формують інноваційну модель екологічної освіти в інтересах сталого розвитку. Аналіз досвіду організації та функціонування «зелених» шкіл у Німеччині, Індонезії, Новій Зеландії, Сінгапурі, Фінляндії, Франції, Південній Африці, Південній Кореї тощо, будівлі яких будуються з натуральних або екологічно чистих матеріалів з використанням енергії, засвідчує, що в навчальних кабінетах використовуються економні технології, природне освітлення, свіже повітря тощо. У Китаї також реалізується проєкт «Зелені школи», який включає будівництво екологічно дружніх шкільних будівель, упровадження систем роздільного збору сміття та організацію екологічних клубів. Загалом зв'язок із навколишнім середовищем, включення його в архітектуру школи та опосередковано в освітній процес, використання екологічно чистих ресурсозберігаючих технологій є одним із актуальних напрямів проєктування сучасних шкіл та змісту їхньої природоохоронної роботи, освіта в інтересах сталого розвитку та виховання полікультурної особистості здобувачів освіти [20].

Зважаючи на проведений аналіз, можна стверджувати, що екологічна культура фахівців може допомагати трансформації людства від споживацького способу життя до ощадливого й відновного, оскільки саме в закладах освіти можна виховати любов до навколишнього середовища, краси та здоров'я, що, безперечно, сприяє вихованню полікультурної особистості здобувачів освіти. Дуже важливо максимально наблизити екологічну освіту до повсякденного життя – сприяти усвідомленню людством того, що їх повсякденна діяльність впливає на екологічний стан найближчого оточення, а також формувати культуру і мислення, які допомагали б їм у будь-якому ситуації оцінити власну діяльність з точки зору екологічної доцільності. Важливою складовою екологічної культури фахівця є валеологічна складова, яка передбачає збереження та зміцнення здоров'я людини, яке певною мірою залежить від екологічного стану довкілля. Здоров'я завжди було головним

фактором безпеки нації. Здоров'я має бути одним із результатів освіти, однією з головних основ сучасного суспільства. Нині існує потреба у створенні освітньої інноваційної системи, яка б не лише виховала освічену культуру людини, а й зберегла її здоров'я.

Робота з формування екологічної культури здобувачів освіти має поєднувати два взаємопов'язані компоненти: 1) прийняття ними цінностей здорового способу життя (пропагандистський компонент); 2) засвоєння ними знань і набуття умінь і навичок, необхідних для самостійного виконання вимог і передачі знань здобувачам освіти в майбутній професійній діяльності (змістовий, інформаційний і практичний плани). Дослідження стану проблеми формування екологічної культури здобувачів освіти в сучасних наукових розвідках дозволяє сформулювати, конкретизувати та науково обґрунтувати педагогічні умови ефективної здоров'язберігальної діяльності здобувачів освіти в освітньо-виховному процесі, а саме: ціннісне ставлення до збереження та зміцнення здоров'я; оволодіння цінностями здоров'я, необхідними в соціально-особистісному, психічному та фізичному плані для підвищення ефективності фахової освіти та подальшої ефективної професійної діяльності [18].

Тож екологічна культура займає важливе місце та відіграє значущу роль у структурі полікультурної особистості здобувачів освіти, виховання яких – місія закладів освіти України.

Висновки. Зі сказаного вище можна зробити висновок, що формування полікультурної особистості є невід'ємною частиною сучасної української освітньої системи, що сприяє гармонійному співіснуванню різних культур та створенню глобальної екологічної свідомості. Формування екологічної культури в структурі полікультурної особистості здобувачів освіти є важливим завданням сучасної реформованої освіти. Значущість екологічної культури в структурі полікультурної особистості підкреслює необхідність розвитку екологічних знань, цінностей і навичок, які допоможуть здобувачам освіти стати відповідальними громадянами світу. Це сприяє розвитку ціннісного ставлення до природи, гармонізації взаємин людини з навколишнім середовищем та формуванню глобальної екологічної свідомості. Упровадження інтерактивних методів навчання, виховних програм і сучасних технологій в освітній процес може значно покращити рівень екологічної культури серед здобувачів освіти та сприяти їхньому вихованню як полікультурних особистостей.

Література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
2. Кругленко Л. Тезаурус полікультурної освіти: проблеми формування у вітчизняному науковому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 32. Т. 1. С. 237–241.

3. Козьменко О. Полікультурне виховання школярів у Канаді. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. 2023. № 2 (106). Т. 1. С. 86–94.
4. Омелянчук І.І. Сутність поняття «полікультурність» як основоположного компоненту в структурі міжкультурної комунікації. URL: <https://www.psych.kiev.ua>
5. Сніца Т. Виховання полікультурної особистості у процесі вивчення іноземної мови (на прикладі підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників). *Молодь і ринок*. 2022. № 5 (203). С. 142–147.
6. Султанова Л. Полікультурна освіта майбутнього викладача закладу вищої освіти: теоретичний аспект: монографія. Івано-Франківськ: ЯРИНА, 2018. 352 с.
7. Толочко С.В. Структурно-системний аналіз визначення сучасних ключових компетентностей у світі. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2018. № 5(25). С.36–42.
8. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: підручник / Горбач Н.Я., Гелей С.Д., Російська З.П. та ін. Львів: Каменяр. 1992. 166 с.
9. Чорний Є. Концептуальне та емпіричне підґрунтя психологічного моделювання полікультурної освіти. *Психологія і суспільство*. 2011. № 4. С. 101–109.
10. Bronfenbrenner U. *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press. 1979
11. Deardorff D. K. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*. 2006. № 10(3). P. 241–266.
12. Earley P. C., Ang S. *Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures*. Stanford University Press. 2003.
13. Gardner H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic Books. 1983.
14. Kohlberg L. *The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice*. Harper & Row. 1981.
15. Preston R. Practice-based knowledge perspectives of cultural competence in social work. 2022. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15313204.2022.2046228>
16. Rickinson M., Lundholm C., Hopwood N. *Environmental Learning: Insights from Research into the Student Experience*. Springer. 2004.
17. Sund P., Gericke N. Teaching contributions to sustainability: A study of science and geography teaching in Sweden. *Environmental Education Research*. 2020. № 26(7). P. 996–1010.
18. Tolochko S., Bordiug N., Mironets L., Mozul I., Tanasiichuk I. Forming ecological culture in educational applicants within the context of modern education. *Amazonia Investiga*. 2023. № 12 (61). P. 41–50. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.5>
19. Yureva O. V. *Environmental Culture: Theoretical and Methodological Aspects*. Science and Education Publishing. 2013.
20. Zhang L., Liu Y. Green schools: An exploration of the China's green school project. *Environmental Education Research*, 2014. № 20(3). P. 379–399.

References:

1. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Lybid., [in Ukrainian].
2. Kruhlenko, L. (2020). Tezaurus polikulturnoi osvity: problemy formuvannia u vitchyznianomu naukovomu dyskursi [Conceptual approaches to the definition of the term “polycultural education” in national pedagogical discourse]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 32 (1), 237–241. [in Ukrainian].
3. Kozmenko, O. (2023). Polikulturene vykhovannia shkoliariv u Kanadi [Multicultural education of schoolchildren in Canada]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats*, 2 (106), 1, 86–94. [in Ukrainian].

4. Omelianchuk, I.I. Sutnist poniattia «polikulturnist» yak osnovopolozhnoho komponentu v strukturі mizhkulturnoi komunikatsii [The essence of the concept of «multiculturalism» as a fundamental component in the structure of intercultural communication]. URL: <https://www.psyh.kiev.ua> [in Ukrainian].
5. Snitsa, T. (2022). Vychovannia polikulturnoi osobystosti u protsesi vyvchennia inozemnoi movy (na prykladi pidhotovky maibutnikh ofitseriv-prykordonnnykiv) []. *Molod i rynok*, 5 (203), 142–147. [in Ukrainian].
6. Sultanova, L. (2018). Polikultura osvita maibutnoho vykladacha zakladu vyshchoi osvity: teoretychnyi aspekt [Polycultural education of the future teacher of the institution higher education: theoretical aspect]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: YaRYNA. [in Ukrainian].
7. Tolochko, S.V. (2018). Strukturno-systemnyi analiz vyznachennia suchasnykh kliuchovykh kompetentnosti u sviti [Structured system analysis of determination of modern key competences in the world]. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 5(25), 36–42. [in Ukrainian].
8. Teoriia ta istoriia svitovoi i vitchyznianoï kultury (1992). [Theory and history of world and national culture]: pidruchnyk / Horbach N.Ia., Helei S.D., Rosiiska Z.P. ta in. Lviv: Kameniar. [in Ukrainian].
9. Chorny, Ye. (2011). Kontseptualne ta empirychno pidgruntia psykhologichnoho modeliuвання polikulturnoi osvity [Conceptual and Empiric Grounds of Psychological Simulation of Polycultural Education]. *Psykhoholohiia i suspilstvo*, 4, 101–109. [in Ukrainian].
10. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press. [in English].
11. Dearthoff, D. K. (2006). Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), 241–266. [in English].
12. Earley, P. C., & Ang, S. (2003). *Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures*. Stanford University Press. [in English].
13. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic Books. [in English].
14. Kohlberg, L. (1981). *The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice*. Harper & Row. [in English].
15. Preston, R. (2022). Practice-based knowledge perspectives of cultural competence in social work. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15313204.2022.2046228> [in English].
16. Rickinson, M., Lundholm, C., & Hopwood, N. (2004). *Environmental Learning: Insights from Research into the Student Experience*. Springer. [in English].
17. Sund, P., & Gericke, N. (2020). Teaching contributions to sustainability: A study of science and geography teaching in Sweden. *Environmental Education Research*, 26(7), 996–1010. [in English].
18. Tolochko, S., Bordiug, N., Mironets, L., Mozul, I., & Tanasiichuk, I. (2023). Forming ecological culture in educational applicants within the context of modern education. *Amazonia Investiga*, 12 (61), 41–50. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.5> [in English].
19. Yureva, O. V. (2013). *Environmental Culture: Theoretical and Methodological Aspects*. Science and Education Publishing. [in English].
20. Zhang, L., & Liu, Y. (2014). Green schools: An exploration of the China's green school project. *Environmental Education Research*, 20(3), 379–399. [in English].